

F8 del 2

Några fler metodfrågor.
Vetenskapliga metoder inom
samhällsvetenskap och humaniora.

Orientering om vetenskapliga metoder i humaniora

De två världarna

Naturvetenskap – Humanism

Varför finns uppdelningen?

Vilka vill ha uppdelningen?

Är uppdelningen nödvändig?

Tre sätt att klassificera vetenskaper

- Vad har man för syn på begreppet sanning?
- Vilka metoder använder man inom vetenskapen?
- Vad är det för mål man vill uppnå med sin vetenskap?

Exempel på vetenskapliga områden

Hur skulle vi klassificera följande områden utgående från den tidigare frågorna:

- Psykologi?
- Historia?
- Politisk vetenskap?
- Litteraturteori?
- Genusvetenskap?
- Nationalekonomi?

Matematiken och naturvetenskapen

- Sanning: En objektiv sanning finns.
- Metod: I huvudsak deduktion och hypotetisk-deduktiva metoden kopplad till experiment.
- Mål: Kunskap om den objektivt existerande världen och den matematiska världen.

Humanistiska vetenskaper

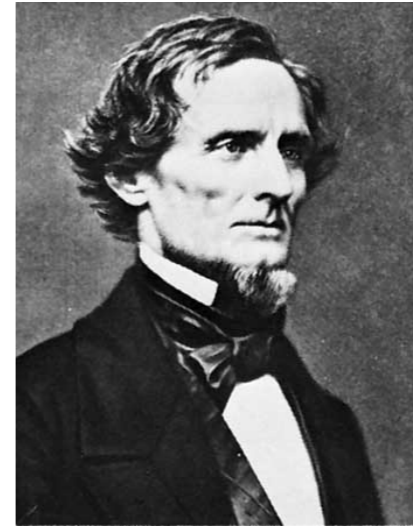
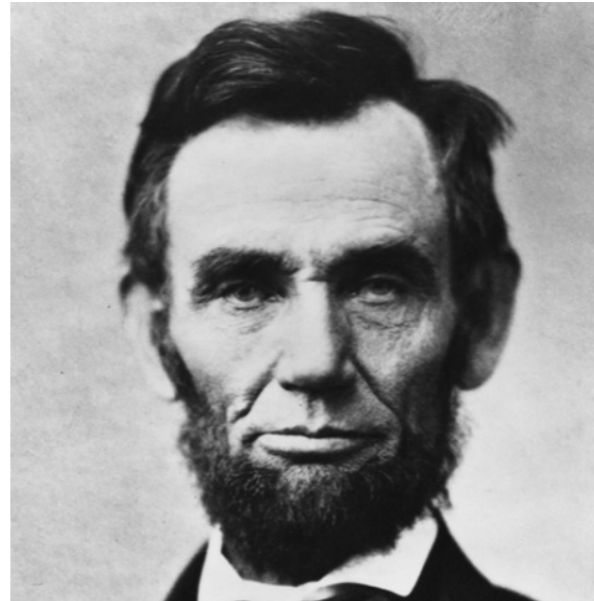
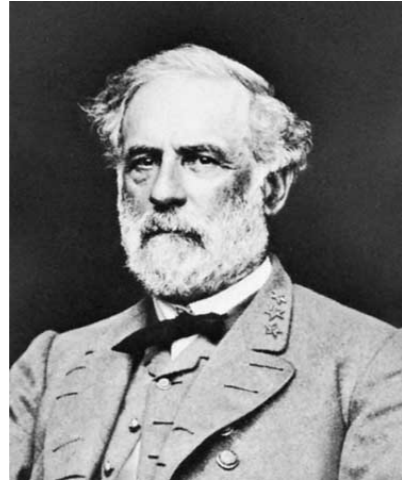
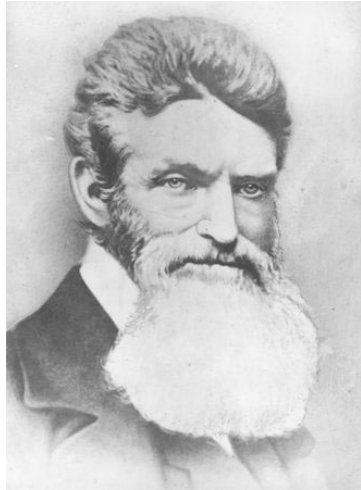
- Sanning: Mycket skiftande uppfattningar.
- Metod: Den hermeneutiska metoden (förståelse) förefaller viktigast.
- Mål: Mycket skiftande uppfattningar.
Troligtvis handlar de alla om förståelse av världen i alla aspekter som är relaterad till det *mänskliga*.

Detaljstudium

- Vi tittar på samhällsvetenskaper mer i detalj.
- Vi tar historia som specialfall.
- Vi tittar på en speciell historisk period och funderar vad man kan säga om den rent vetenskapligt.

Amerikanska inbördeskriget

- Varför startade kriget?
- Vad handlade kriget om?
- Hade det kunnat sluta annorlunda?

Kollektivism kontra individualism

För att svar på första frågan finns det olika strategier.

- Metodologisk individualism: Analysera vad de viktigast aktörerna i det historiska förloppet gjorde och tänkte.
- Metodologisk kollektivism: Analysera vilka idéer och krafter som fanns i samhället och vad de ledde till.

Orsaksförklaring kontra handlingsförklaring

- Orsaksförklaring: Kriget kan förklaras genom en orsakskedja som kan beskrivas objektivt.
- Handlingsförklaring: Kriget kan förklaras genom aktörernas planer, avsikter och misstag.
- Det finns ganska naturliga samband orsak/kollektivism och handling/individualism.

Vad handlade kriget om?

- Vi säger nu att kriget handlade om slaveriets varande eller inte varande.
- Troligtvis upplevde inte alla inblandade det så.
- Det kan handlat om centralregeringens rätt att bestämma över delstaterna.
- Vem har rätt?

Narration

- En uppfattning är att en historisk förklaring måste ges av en *narration*.
- Narration = Berättelse (men narration låter proffsigare)
- En förklaring av kriget måste alltså ges av en berättelse om kriget.
- Berättelsen måste uppfylla vissa logiska krav. Vilka?

Krav på en berättelse

- Finns det vetenskapliga kriterier på en korrekt berättelse?
- Vad kan vi säga om en vetenskaplig berättelse?
- Berättelsen bör ha en klar *förståelsehorisont* av bakgrundskunskap.
- Orsak och verkan i berättelsen skall vara tydlig relativt denna *förståelsehorisont*.
- På det sättet påminner en berättelse om naturvetenskap.

Kontrafaktuella funderingar

- Ett exempel: Vad hade hänt om Sydstaterna inte förlorat slaget vid Gettysburg 1863? Hade USA funnits nu i så fall och hade USA invaderat Irak?
- Kontrafaktuella funderingar verkar bland majoriteten av historiker ses som dålig vetenskap.
- Detta beror förmodligen på att historia inte sysslar med vetenskapliga lagar.

Tre systematiska metoder

Inom samhällsvetenskap finns det åtminstone tre metoder och tänkesätt som kan möjliggöra ett systematiskt tänkande:

- Funktionalistiska förklaringar.
- Rationalitet.
- Dialektik.

Funktionalistiska förklaringar

- Existensen av företeelser kan förklaras av att de har goda effekter.
- Det bygger förmodligen på någon form av Darwinistiskt tänkande.
- Ett möjligt exempel är konflikter i en organisation. De kan få organisationen att fungera bättre.
- Men hur stor är skillnaden mellan funktionalistisk förklaring och orsaksförklaring?

Rationalitet

von Neumann

- Förklaringsmodellen rationalitet utgår ifrån att människor gör rationella val.
- Närmare bestämt gör de val som gynnar deras egna intressen.
- Spelteori är den mest matematisk/tekniska typen av rationalitet.

Dialektik

Hegel

- Hegel använde en metod han kallade för dialektik för att förklara historiska förlopp
- Metoden bygger på att till varje tes finns en antites. Tillsammans genererar de en syntes som i sin tur är en tes ...
- Dialektik är också ett sätt att förstå inbyggda motsättningar i ett system.

Humaniora

Typiska områden:

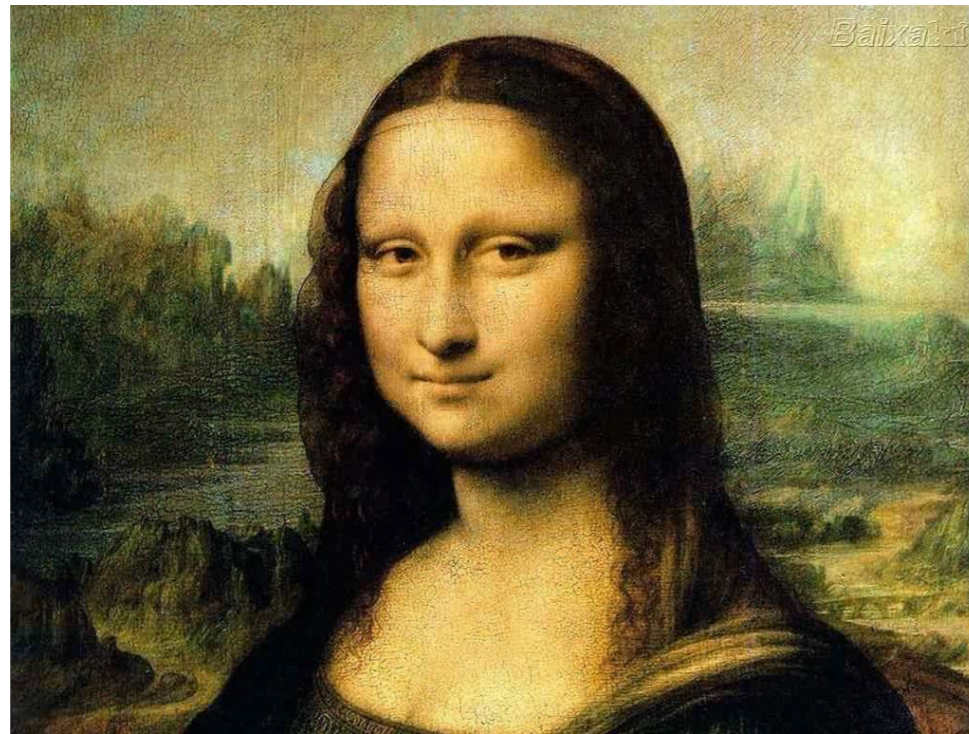
- Litteraturhistoria
- Konstvetenskap
- Stora delar av filosofin
- Idéhistoria
- Politik (till stora delar)

Överhuvudtaget allt som är produkter av människor. (Fast kanske inte matematik?)

Förståelse

- Begreppet förståelse förefaller vara centralt inom humaniora.
- *Hermeneutik* = Studiet av vad förståelse är, och hur vi bör gå till väga för att uppnå förståelse.
- Hermeneutik är också viktig inom samhällsvetenskap.

Varför har Mona Lisa ett så konstigt leende?

- Teknisk förklaring: Detaljstudera målningen vid ögonvråerna och mungiporna.
- Ändamålsförklaring: Försök förstå hur Leonardo tänkte.

Varför tvekar Hamlet?

Hamlets farbror har mördat Hamlets far och gift sig med hans mor. Hamlet vill hämnas men han väntar och tvekar genom nästa hela pjäsen. Varför?

Teknisk förklaring: (Freud) Skuld känslor håller honom tillbaka. Han skulle själv ha velat mörda sin far och gift sig med sin mor.

Ändamålsförklaring: Vi måste på något sätt förstå hur Shakespeare tänkte.

Vad vill vi förstå?

Vi kan försöka förstå:

- Människor
- Handlingar
- Produkter av människor som t.ex. konstverk

Man brukar kalla dessa objekt för *meningsfulla objekt*. Vi vill förstå deras mening.

Hur kan det göras vetenskapligt och systematiskt?

Systematisk hermeneutik

Vi kan tala om ett egentligen naturvetenskapligt synsätt:

Hermeneutiken är den hypotetisk-deduktiva metoden tillämpad på *meningsbärande material*.

Vi antas ha hypoteser om detta material. Vi testar vad dessa hypoteser har för konsekvenser och väljer att acceptera eller förkasta hypotesen.

Den hermeneutiska cirkeln

Begreppet hermeneutisk cirkel dyker upp i olika former i metodfrågor. Vad betyder begreppet? Det finns olika likartade framställningar av denna cirkel. Vad det handlar om kan förmodligen sammanfattas så här:

Om vi har en teori (t.ex. form av en berättelse) så granskar vi delarna. Utgående från kritik modifierar vi delarna. Det påverkar helheten. Det kan leda till att andra delar behöver modifieras vilket påverkar helheten ...

Andra liknande ”cirklar”

- Den hypotetisk-deduktiva metoden: Vi ställer upp hypoteser och testar dem mot observationer. Om vi är kritiska mot hypotesen modifierar vi den och testar igen mot observationer. Om ...
- Lakatos syn på matematik: Vi vill bevisa en sats. Vi ställer upp ett bevis. Om beviset inte fungerar ställer vi upp ett nytt bevis eller en ny sats. Vi bevisar igen. Om inte beviset fungerar...

Mer komplicerad hermeneutik

Nyhermeneutik

Några viktiga begrepp:

- Förståelsehorisont: Den mängd förutsättningar för förståelse vi hela tiden bär med oss. Vi kan aldrig frigöra oss från den.
- Fördomar: En önskan att tolka saker så att de stämmer med våra uppfattningar. En del av vår förståelsehorisont som går att justera.
- Horisontsammansmältning: Två människor förstår varandra när deras förståelsehorisonter går att smälta samman.

- Äkta frågor: När vi förstår att det vi försöker förstå *angår oss* kommer vi att ställa *äkta frågor* som leder till horisontsammanmältning.
- Eminent eller klassiska texter: Texter som vi är beredda att anpassa oss till. Vi är beredda att anpassa vår förståelsehorisont så att vi förstår dem.
- Personlighetens uppbyggnad: Genom att vår förståelsehorisont förändras utvecklas vår personlighet. Detta framställs som ett viktigt skäl för att ägna sig åt humanistiska vetenskaper.

Imre Lakatos 1922-1974

- Född och uppväxt i Ungern.
- Studerar matematik och fysik. Ägnar sig åt matematisk forskning.
- Sitter i fängelse på 50-talet.
- Flyr från Ungern till England 1956.
- Är sedan dess statslös.
- Lärjunge till Popper.
- Publicerar en teori som är en slags blandning av Popper och Kuhns tankar.

Lakatos filosofi

- Lakatos accepterar delvis Poppers falsifikationism.
- Samtidigt är han, som Kuhn, intresserad av vetenskapens historia.
- Han tycker också att man kan verifiera teorier (om de vinner över andra teorier).
- När blir en teori falsifierad?

Begreppet Forskningsprogram

- Olika teorier samlas i forskningsprogram. De vägs mot varandra inom detta forskningsprogram. Ett forskningsprogram består av fyra delar:
  - Den hårda kärnan (får inte röras).
  - Det skyddande bältet.
  - Positiv heuristik.
  - Negativ heuristik.

Detaljer kring Lakatos program

- Främst tänkt som redskap för att beskriva vetenskapshistoria.
- Lakatos tillämpade sina metoder på matematik (kontroversiellt).
- Är Lakatos filosofi användbar som vägledning för aktiva forskare?
- Är det så att filosofin är så "luddig" att den inte är falsifierbar (ironiskt nog)?

Paul Feyerabend

Paul Feyerabend 1924-1994

- Född i Österrike.
- Tjänstgjorde i tyska armén under 2:a världskriget.
- Studerade vetenskapsfilosofi m.m. i Wien efter kriget.
- Blev professor i Berkley.
- Känd som vetenskapsfilosofins store bråkmakare.

Feyerabends tankar

- Publicerar "Against Method" år 1975.
- Argumenterar för att det inte finns någon metod som är gemensam för alla vetenskaper.
- *Anything goes!*
- Är för vetenskapsfrihet på samma sätt som vi har religionsfrihet.
- Kan tolkas både som en anarkist och liberal.
- Riktat skicklig kritik mot andra vetenskapsteorier.

Imre Lakatos 1922-1974

- Född och uppväxt i Ungern.
- Studerar matematik och fysik. Ägnar sig åt matematisk forskning.
- Sitter i fängelse på 50-talet.
- Flyr från Ungern till England 1956.
- Är sedan dess statslös.
- Lärjunge till Popper.
- Publicerar en teori som är en slags blandning av Popper och Kuhns tankar.

Lakatos filosofi

- Lakatos accepterar delvis Poppers falsifikationism.
- Samtidigt är han, som Kuhn, intresserad av vetenskapens historia.
- Han tycker också att man kan verifiera teorier (om de vinner över andra teorier).
- När blir en teori falsifierad?

Begreppet Forskningsprogram

- Olika teorier samlas i forskningsprogram. De vägs mot varandra inom detta forskningsprogram. Ett forskningsprogram består av fyra delar:
  - Den hårda kärnan (får inte röras).
  - Det skyddande bältet.
  - Positiv heuristik.
  - Negativ heuristik.

Detaljer kring Lakatos program

- Främst tänkt som redskap för att beskriva vetenskapshistoria.
- Lakatos tillämpade sina metoder på matematik (kontroversiellt).
- Är Lakatos filosofi användbar som vägledning för aktiva forskare?
- Är det så att filosofin är så "luddig" att den inte är falsifierbar (ironiskt nog)?

Paul Feyerabend

Paul Feyerabend 1924-1994

- Född i Österrike.
- Tjänstgjorde i tyska armén under 2:a världskriget.
- Studerade vetenskapsfilosofi m.m. i Wien efter kriget.
- Blev professor i Berkley.
- Känd som vetenskapsfilosofins store bråkmakare.

Feyerabends tankar

- Publicerar "Against Method" år 1975.
- Argumenterar för att det inte finns någon metod som är gemensam för alla vetenskaper.
- *Anything goes!*
- Är för vetenskapsfrihet på samma sätt som vi har religionsfrihet.
- Kan tolkas både som en anarkist och liberal.
- Riktat skicklig kritik mot andra vetenskapsteorier.